

Aamunavaus maaliskuu 2019 Inari Saltevo, Norssin juhlasali

Huomenta Norssi. (Romanilippu dialla)

Suomessa asuu 10 000 romania, ja suomenromaneja noin 3000 Ruotsin puolella. He ovat olleet osana yhteiskuntaamme jo 1500-luvulta lähtien. Haluaisin kertoa teille tänään mieleeni painuneesta kohtaamisestani 27. syyskuuta 2018 erään romanirouvan kanssa. Päivä oli aurinkoinen, viileän tuulinen torstaiaamu. Etsin Mannerheimintielleä THL:ää, Terveiden ja huvinvoinnin laitosta. Tiesin, että Nobelin rauhanpalkinnon saanut Yhdysvaltain presidentti olisi juuri samana tuntina puhumassa vain parin kilometrin päässä minusta. Olin sopinut tapaamisen Dionne Nymanin kanssa, joka työskentelee aluekoordinaattorina Romanian hyvinvointitutkimuksessa. Tutkimustulokset julkaistiin vasta juuri ennen joulua, mutta hän istui jo syyskuussa edessäni lupautuneena kertomaan minulle kokemuksiaan syrjinnästä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Nyman katsoo minua lempeästi mutta määrätietoisesti silmiin, hän on pukeutunut nilkkoihin asti ylväästi laskeutuvaan mustaan samettihameeseen, jonka poimuissa välkehtii ikkunoista tunkeva syyskuunlopun sinnikäs kajo. Arviolta viisikymppisen rouvan ylävartaloa peittää turkoosinsininen viskoosipaita, jonka puhvihiihoista rinnan kautta lanteille laskeutuu musta pitsi. Kaulassa heiluu hopeinen sydänriipus, korvissa pysyy kiinni pyöreät viininpunaiset napit. Musta lainehtiva pitkä tukka on puoliksi auki. Kiitän Nymania siitä, että hän on järjestänyt minulle aikaa ja kysyn alkuun mitä asu hänelle merkitsee.

-Se on iso osa identiteettiäni, jota ilman minulla olisi alaston olo. Käyn esimerkiksi kuntosalilla ja ajattelen koko ajan, että ihmiset katsoo.

Kehon peittämisessä on paljon symboliikkaa, peittävä pitää olla eikä liian tiukka. Hameen on oltava musta, mutta paidan värillä ei ole väliä.

"Tää on nyt tämmöinen arkipusero" hän sanoo turkoosinsinisestä paidastaan, ja kertoo tilaavansa kankaita Turkista ja Dubaista. Suruasussa on sitten meillä valkoinen pusero, toisin kuin teikäläisillä. Huomaan kahahtavani, kun minulle yksilönä puhutaan "teikäläisinä", ja tunnen, miten raskasta on edustaa kokonaista miljoonapäistä ihmisryhmää. Minuunkin on tässä kohtaamisessa heti ladattu odotuksia ja ennakkoluuloja.

Nyman kertoo tyttöjen siirtyvän asuun teini-iässä.

-Oma tyttäreni odotti ammattiin valmistumistaan, koska halusin, että hän on valmis asun asettamiin velvollisuuksiin, hän jatkaa, sillä romaniasussa nuorelta naiselta odotetaan jo tietynlaista käytöstä, siihen ei pukeuduta kevein perustein. ”Sitten ei olla enää mikään työnhupakko” Nyman naurahtaa.

Nurmijärvellä asuva Nyman jatkaa omasta tyttärestään: hänen romaniasun käytön valitseminen oli samanaikaista osa-aikatyön kanssa pikaruokapaikassa. Kun hän saapui romaniasussa tutulle työpaikalleen, hänet irtisanottiin. Nyman vei asian ammattiliittoon, joka kutsui myös terveystarkastajan paikalle, jonka mukaan ravintolatyössä romaniasusta ei ole haittaa.

Nyman antaa esimerkkejä omista kokemuksistaan: Kaupassa on viety monta kertaa takahuoneeseen. Nyt olen oppinut, että kaiken pitää olla esissä: en voi kaivaa kaupassa edes kännykkää laukusta tai taskusta: heti epäillään varkaudesta ja taas istutaan kaupan takahuoneessa. Kerrankin Tokmannilla myyjä asettui kädet kyljillään vihaisesti ystäväni, hänen lapsensa ja minun eteeni ja huusi ”te ette poistu tästä kaupasta!” – Soittakaa poliisit, sanoin. Ne oli jo soitettu. Myyjä oli ihan varma että olimme vieneet jotakin. Minulla ei ole edes rikosrekisteriä. Samalla viikolla olin äitini kanssa Klaukkalan huoltoasemalla meille huudettiin kassalta vastaukseksi kysyessäni avaisiko myyjä tankin: ”Teikäläisten pitää jättää pantti tai maksaa ensin”. Tiettyihin ruokakauppoihin en pääse edes sisälle.

Juoksin kassalle takaisin ja puhuin suuni puhtaaksi: ”Ymmärrän, jos romanit ovat varastaneet, mutta minä en ole varastanut mitään” En suostu enää olemaan sylkysäkki. Yritän itse olla asiallinen, mutta se on koetuksella, sillä en saa vastakaikua. Syrjinnän kieltä on kirjattu yhdenvertaisuuslakiin (Kuva), ja jos vielä kohdallani lakia rikotaan, vien asian poliisille. Olen kuitenkin huomannut, että poliisi kommentoi usein ”Ei ole tapahtunut rikosta”.

Nyman kertoo myös pojastaan, joka oli kiinnostunut sisustussuunnittelijan työstä. Opettaja oli auttanut työssäoppimispaikan haussa, haastattelu oli sovittu ja varmistettu 30 minuuttia aiemmin. Paikalle romaniasussa saavuttuaan sisustusliikkeestä ilmoitettiin, että ”paikka oli jo täytetty”. Syrjintätapauksia ei ole ainoastaan palveluissa ja työelämässä, vaan olen alkanut jopa miettiä missä uskallan kävellä. Kuulen huuteluita jo ennen kuin ne tapahtuvat. Äitini setä oli sodissa Suomea puolustamassa: rintamalla oltiin veljiä, mutta sodan loputtua alkoi taas syrjimin.

Tiesinhän minä, että romaneja syrjitään, mutta syrjinnän henkilöityessä kasvokkain minulle omista kokemuksista puhuvaan ihmiseen, se saa suuttumaan. Teemmekö me tarpeeksi suojellaksemme syrjintäkieltoa, purkaaksemme ennakkoluuloja ryhmää kohden, joka on kärsinyt Suomessa kaikki ne 500 vuotta jolloin ovat olleet osana yhteiskuntaamme. Opetussuunnitelmassammekin on sanottu, että

moninainen suomalainen kulttuuriperintö on muodostunut ja muotoutuu eri kulttuurien vuorovaikutuksessa. "Perusopetus antaa perustan ihmisoikeuksia kunnioittavaan maailmankansalaisuuteen ja rohkaisee toiminaan myönteisten muutosten puolesta". Nyman toivoo itse, että häntä kohdellaan ihmisenä, luulisi sen olevan vähän pyydetty.

Romaneja on syrjitty Suomessa niin kauan kuin he ovat olleet osa Suomea: Nyman ottaa itse puheeksi 1637-1748 voimassa olleen hirttolain: Suomessa sai ottaa romanimiehen kiinni ja köyttää hirttopuuhun: naiset ja lapset sai vapaasti ajaa rajan yli. Syrjintä jatkui irtolaislaissa mustalaispykäläineen. Traumamat välittyvät sukupolvelta toiselle. Columbian yliopiston psykologian professori Robert T. Carter (2007) (Construct validity of the race-based traumatic stress symptom scale and tests of measurement equivalence) on tutkinut miten jatkuva pelko syrjinnästä vaikuttaa ihmiseen: rasismi ylisukupolvisen trauma aiheuttajana tuottaa häpeää, masennusta, itsesyytöksiä, ahdistusta, päihdeongelmia ja pelkotiloja. Ihminen alkaa rajoittaa elämäänsä ja vältellä sosiaalisia tilanteita. Ihminen alkaa uskoa ympäristön marginalisointiviestejä. Syrjintä on aiheuttanut syrjäytymisen.

Nyman kertoo tuntevansa romaneja, jotka ovat sairaanhoitajia, poliiseja, tuomareita. Hän kertoo mistä hän on viime aikoina ilahtunut: naapurintyttö sanoi hänelle, että äitinsä oli uhannut viedä hänet mustalaisille, jos hän olisi tuhma, mutta tehän olette ihan kivoja. Tutustumalla asenteet muuttuvat.

Kysyn loppuun, mitä muut suomalaiset voisivat oppia romanikulttuurista:

-Puhtaussäännöt: romanikotiin tullessa pestään aina kädet ja toisen kerran ennen ruokailua. Jos lautanen putoaa lattialle, sitä ei voi enää käyttää. Kyse on symbolisesta puhtaudesta.

-Kaikki tavat kiteytyvät vanhempien kunnioittamiseen. Suku tulee ennen yksilöä ja meidän perheeseen kuuluu myös isovanhemmat, tädit ja sedät. Suvun ja sen kunnioittamisen merkitys on kaikkein tärkeintä: jos läheinen sairastuu tai on kuolemassa matkustamme vaikka toiselle puolelle Suomea menemään hänen rinnalle. Suvun vanhemmat käyvät aina pöytään ensimmäisenä. Koulussa hyviä arvosanoja tärkeämpää on kunnioittava puhe opettajille: ei haistatella, ei kiroilla.

Olen tilannut koululle pyöreän sinisen kyltin, jossa lukee syrjinnästä vapaa alue/discrimination-free zone. Oikeusministeriön ja yhdenvertaisuusvaltuutetun alkuun panemassa kampanjassa on mukana 1200 tahoa, joista muun muassa HJK, Metropolia ammattikorkeakoulu ja Allianssi, sekä lukuisat koulut ja työpaikat ympäri Suomea. Asettakaamme se yhdessä näkyvälle paikalle viestiksi meille kaikille ja koulussa vierailijoille,

että ketään ei aseteta perusteetta eriarvoiseen asemaan vammaisuuden, alkuperänsä tai muun syyn vuoksi, ja että olemme valmiita puolustamaan syrjimättömyyden periaatetta ja tekemään työtä myönteisten muutosten vuoksi.

Inari Saltevo

Helsingin normaalilyseo